

[Geneze vědomí a proměna dítěte v člověka skrze řeč]

800602-1

Ve svých úvahách jsme vyšli ze zájmu (o filosofii) a přešli jsme k povaze vědomí (event. reflexe). Ukázali jsme si, že vědomí je schopno přistoupit k sobě samému jen pod podmínkou, že najde prostor k odstupu od sebe. Ale tento prostor je nejenom podmínkou odstupu vědomí od sebe, ale podmínkou toho, aby se vědomí vůbec ustavilo, aby vůbec vzniklo. To vypadá na první pohled dost sporně a problematicky. Je to však poukaz na genezi vědomí. Vědomí, které se rodí, ustavuje, se může ustavit jen v prostoru, který se otvírá tomu, co vědomí (každému vědomí) předchází; nazvěme to předvědomím. Dítě je vybaveno jakýmsi „předvědomím“, jež se může stát skutečným vědomím pouze v prostoru, který je onomu předvědomí nevlastní a který ono předvědomí nemá původně a samozřejmě k dispozici. Takový prostor se musí předvědomí dítěte otevřít, a musí se mu otevřít ve výzvě, v pozvání, v přemlouvavém uvádění. Protože však dítě ještě není připraveno se s touto výzvou a pozváním setkat jako s výzvou a pozváním onoho prostoru samého, potřebuje pomoc a prostřednictví někoho, kdo tu výzvu a to pozvání může a dovede tlumočit. A tímto tlumočníkem je obvykle matka (výjimečně může být zastoupena jinou lidskou bytostí, která na sebe funkci uvádění do onoho prostoru vezme). Dítě se proto setkává s oním prostorem v podobě přicházející, dítěti nakloněné a k němu se obracející bytosti „druhého“, „toho druhého“, v podobě bližního.

(krouž. blok, č. 80-036; Praha, 800602-1.)

800602-2

Dítě se stává člověkem tak, že vstupuje do prostoru řeči. Tento prostor řeči se dítěti otvírá v podobě lidské bytosti (matky), zvoucí ke vstupu do světa řeči. Řeč tedy přichází k dítěti sama, byť prostřednictvím člověka (matky). Prvním kvalifikovaným setkáním dítěte s řečí je setkání s druhým člověkem. Tak předchází setkání s druhým člověkem nutně každé možné setkání s věcí, s předmětem, neboť s věcí se můžeme setkat jen skrze řeč-myšlení, kdežto setkání s druhým člověkem je předpokladem a médiem setkání s řečí. V tom smyslu má nepochybně pravdu Emmanuel Lévinas, když říká: „Ce ‚dire à Autrui‘ – cette relation avec Autrui comme interlocuteur, cette relation avec un *étant* – procède toute ontologie.“ (*Totalité et Infini*, 1974, 18.) Mohli bychom také říci: prvním jsoucnem, s nímž se dítě setkává, k němuž se dítě vztahuje, není věc, předmět, tj. není [to] jsoucno, jak je běžně chápáno v evropské myšlenkové tradici, nýbrž je to živá bytost, druhý člověk – nikoliv ono, nýbrž 'ty'. Dítě se stává člověkem tím, že se setkává s druhým člověkem. Ale dítě se může s druhým člověkem setkat v pravém slova smyslu jen

jakožto člověk, jímž ovšem není. Není v jeho silách ze sebe člověka udělat, nýbrž jenom přicházejícímu člověku se otevřít. Je to však v silách druhého člověka, otevřít se vůči dítěti jako vůči člověku (jímž ještě není). Je to v jeho silách proto, že i vůči němu se kdysi dávno otevřela jiná bytost jako „druhý člověk“.

(krouž. blok, č. 80-037; Praha, 800602-2.)

800602-3

Do světa řeči vstupuje dítě (ještě-ne-člověk) tak, že je přijato druhým člověkem a že je jím do světa řeči zváno a uváděno. Možná, že je tím řečeno příliš mnoho: není v pravém slova smyslu uváděno, spíše je jenom vedeno, vyváděno ze své mimořečové a předřečové existence k řeči a jejímu světu; je mu neřečově a předřečově ohlášena otevřenost světa řeči, ale nemůže být do toho světa vtaženo anebo vstrčeno. Musí vejít samo. A způsobem vstupu či spíše vcházení do světa řeči jsou první pokusy o promluvení (což je něco docela jiného než pouhá hlasové napodobení mluvení druhého člověka). Promluvit, promlouvat znamená říci něco druhému člověku. Právě proto tu ten druhý člověk musí být dříve než jakákoli promluva, jakékoli promluvení dítěte. Sociální kontakt dítěte s druhým člověkem musí předcházet alespoň o něco málo ještě i ten první pokus dítěte o promluvení. Tak první daností je pro dítě druhý člověk, který se mu právě „dává“, tj. odevzdává. Teprve odvozeně z této původní situace, kdy se druhý člověk dítěti dává, se dítěti může dostat i dalších daností: druhý člověk „dává“ dítěti různé „věci“. Znamená to, že tento druhý člověk vyděluje tyto „věci“ z nezřetelného, ještě nestrukturovaného pozadí a „dává“, „podává“ je dítěti. Teprve dalším odvozením se dítě stává schopným zmocňovat se „věcí“ samo a přijímat je jako „dané“. Pochopitelně je zprvu přijímá jako „bytosti“; teprve hodně později klesnou na rovinu věcí, předmětů.

(krouž. blok, č. 80-038; Praha, 800602-3.)